

ПОЛОВИ РОЛИ И ПРЕДРАЗСЪДЪЦИ

Петя Генкова, Станка Момчева

This study deals with sexism in post-communist communities by analyzing the case of Bulgaria. We are testing two hypotheses: we presume first that sexism in Bulgaria increase; second the social and political reforms in Bulgaria cause a change in sexist prejudices and gender roles; The accumulated data confirms the two hypotheses. The following results reflect the specific situation in a post communist community: threatened social and economic existence. Bulgarian women were forced to work before the social and political changes. Now, their role is often reduced to being mother and house-wife, so that they are losing their social independence.

Увод и теоретична постановка

Като елемент на съвременната култура и постмодерния социум, спорът за същността на „женската“ природа и „женствеността“ претърпява не само собствени модификации, но влияе и върху перцепцията им. Съвременната социална психология акцентира върху процеса на социалната категоризация. Въпреки че през Просвещението първоначалната семантика на понятието „еманципация“ е „освобождаване“, впоследствие то се утвърждава като разбиране за равнопоставеност между половете. Поради това се утвърждава идеята за Gender Mainstream, т.е. повечето от категориите са формулирани от една мъжка перспектива и тяхната промяна е свързана с дългосрочни социални процеси. През повечето от темпоралните отрязъци сравнителните анализи между мъжете и жените се основават на подчертаване на „по-доброто“ и „еднаквото“. Без да проектираме и без да се влияем от диаметрално противоположните тенденции — за унификация между половете и утвърждаване на женския пол като равнопоставен на мъжката перспектива, бихме желали да направим сравнителен анализ и интерпретация, която да очертае съвременните тенденции в културален аспект. Тъй като изследваните лица са предимно млади хора, студенти в хуманитарни специалности, то бихме могли да говорим за сензитивност към тези възприятия.

По принцип културният модел в България се отличава в по-голяма степен от западната култура (САЩ и Западна Европа) с патриархални белези. Подобни резултати се разкриват и при множество межкултурни изследвания по отношение на дименсиите мъжка и женска култура, или дистанция към властта (Hofstede, 1980) или межкултурни изследвания в областта на индивидуализма и колективизма (Triandis, 1996; Genkova, 1999; 2003). Сравнението е винаги от гледна точка на жените и техните социални роли, перцепции и социална активност, като в някои от случаите се използва контролна група от мъже. От особено значение е фактът, че повечето теории за сексистките предразсъдъци са със западен произход и отразяват развитието и промените на социалните роли на Запад. Закони, като при желание да работи, жената трябва да има писмено разрешение от съпруга си за това, или при изневяра жената носи пълната вина за развод и няма право на част от семейното имущество, са вече отдавна отменени, но впоследствие на множество промени и кампании. От побно законодателство българската жена не е била засегната през последното десетилетие, тъй като ролята и като работеща жена е била подкрепяна, но в условията на засилващата се безработица това е все по-трудно. За разлика от Западна Европа социалните категории на жената в ръководна позиция не изключват женствено поведение в начина на облекло и държание, което е индикатор за различни социални категории.

В този смисъл сексистките предразсъдъци кореспондират с етническите предразсъдъци (Glick & Fiske, 1996; Sidanius, Pratto & Bobo, 1994; Spence & Helmreich, 1972; Swim et al., 1995; Tajfel, 1981 etc.). „Класическото“ дефиниране на предразсъдъците се основава на представата, като „*an antipathy based upon a faulty and inflexible generalisation*“ (Allport, 1966, по Glick & Fiske, 1996). Поради тази причина множество от скалите за измерване на сексистките предразсъдъци се основават на скалите за расизъм: Modern Racism Scale /Скала за модерен расизъм/ от Swim et al. (1995) и Old-Fashioned Scale /Скала за старомоден сексизъм/ от McConahay (1986). Но за разлика от расистките предразсъдъци, дискриминацията спрямо жените е по-скоро субтилно изразена (Swim et al., 1995).

Gender Mainstream, т.е. доминиращата тенденция на социално-полова ориентация, като взаимодействие между половете представлява история на доминирането на мъжкия пол, вследствие на което се наблюдава класическата схема на пораждаване на предразсъдъците.

Според теорията за социалното доминиране от Sidanius & Pratto (1999), тази ориентация към доминиране подкрепя запазването на статуса на собствената група. Налице са доминираща група (на мъжете) и подчинена (на жените), като първата, естествено, се стреми да запази съществуващия статус, ограничавайки опитите на втората за неговата промяна. Тези поведенчески стратегии важат особено, когато определеният статус е застрашен. Емпирично е установено, че социалните предразсъдъци, индивидуалистичните ценности за успех и постиже-